

Frank Ankersmit (1970-1971)

Hoog van de Toren

In deze Hoog van de Toren constateert Frank Ankersmit dat leermeesters van alle tijden zijn. Tegelijkertijd past de rol van eerste viool voor de hoogleraar niet meer bij het gedemocratiseerd leermeesterschap. Het Instituut voor Geschiedenis dient zich daar in zijn personeelsbeleid rekenschap van te geven.

De laatste aflevering van het *Tijdschrift voor Geschiedenis* was gewijd aan het thema leermeesters. De redactie had een aantal jongere en oudere Nederlandse historici gevraagd iets te vertellen over wie zij als hun belangrijkste leermeesters zagen, over hun contacten met die leermeesters en over wat zij van hen geleerd hadden. Het was een geslaagd nummer. In de eerste plaats had het nummer vanzelfsprekend een redelijk hoog roddelgehalte; en ik kwam allerlei voor mij nieuwe dingen te weten over sommige van mijn collegae. Dat is natuurlijk altijd erg aardig. Zo zitten wij nu een keer in elkaar.

Maar verrassender was dat leermeesters veel langer een rol hebben gespeeld dan ik altijd gedacht had. Ik had dat leermeesterschap toch vooral geassocieerd met de generaties tot Geyl, Romein en Rogier en die van hun leerlingen. Dat waren nog de echte leermeesters. Het is waar, daarna had je nog een Kossmann en een Van Deursen. Daarmee hield het ook wel zo'n beetje op, althans dat dacht ik. Maar dat beeld moet ik nu toch nuanceren. Blijkbaar kunnen ook minder prominente historici door hun studenten als leermeester ervaren worden.

De verklaring ligt wellicht daarin dat het leermeesterschap zelf een zeker evolutie heeft doorgemaakt. Vroeger waren leermeesters tot de verbeelding sprekende, groot gezag hebbende historici, mannen (ja, ik kan het ook niet helpen, het is niet anders) met sterke en geprononceerde persoonlijkheden, die zich ook in het publiek debat mengden en die hun studenten geweldig imponeerden en eindeloos fascineerden. Ik had het al over Kossmann. En ik herinner mij nog hoe Kossmann, zijn doen en laten en al zijn eigenaardigheden door ons, zijn studenten, vaak tot diep in de

nacht tot in de kleinste details geanalyseerd werd. We konden daar gewoon niet genoeg van krijgen.

Sindsdien is, zoals zoveel, ook het leermeesterschap gedemocratiseerd. De tijd van de grote persoonlijkheden in het vak is voorbij. Dat geldt trouwens niet alleen voor de Nederlandse geschiedbeoefening. En op andere vakgebieden is het ook zo. Kortom, je ziet dat fenomeen van het verdwijnen van de Grote Leermeester zich overal voordoet. De leermeester met hoofdletter 'L' bestaat niet meer, er resten nu alleen nog leermeesters met een kleine 'l'. Misschien jammer, misschien ook niet. Hoe dan ook, het is nu eenmaal niet anders en dan moeten we er ook maar niet om treuren. Interessant is het fenomeen trouwens wel en ook nog onvoldoende begrepen, geloof ik. Het is in ieder geval een fenomeen om mee rekening te houden.

Dat brengt mij bij ons eigen Instituut voor Geschiedenis. In ons universitaire bestel is de hoogleraar nog steeds een zeer bepalende factor; de hoogleraar is de eerst verantwoordelijke voor het onderwijs, zijn of haar belangstelling is vaak doorslaggevend voor de vorm en inhoud daarvan, hij/zij heeft als enige het *ius promovendi* en zo kun je nog een tijdje doorgaan. De plaats van de hoogleraar in ons bestel is dus in feite de codificatie van dat vroegere leermeesterschap. De positie van de hoogleraar sloot daar inderdaad uitstekend op aan. Maar dus niet meer op wat het leermeesterschap tegenwoordig geworden is, met als consequentie dat er een spanning ontstaan is tussen de officiële rol van de hoogleraar en diens feitelijke functioneren. Anders geformuleerd, de prominente plaats van de hoogleraar in ons bestel is een anachronisme geworden.

Nu zal in de komende vijf jaren vrijwel het gehele hooglerarenbestand aan ons Instituut vervangen worden. In die situatie kun je twee dingen doen. Je kunt iedere vacature bezien als een geval op zichzelf en je afvragen hoe in die vacature het beste voorzien kan worden. Die benadering sluit uiteraard aan bij het vroegere leermeesterschap en bij hoe die gecodificeerd werd in de positie van de hoogleraar. In beide gevallen wordt de hoogleraar gezien als de bestierder bij de gratie Gods van een klein wetenschappelijk koninkrijkje. De andere mogelijkheid is dat je het perspectief van de afzonderlijke koninkrijkjes vaarwel zegt en je de vraag opwerpt wat voor het Instituut in zijn geheel het beste is. En die benadering sluit uiteraard het beste aan bij de erkenning dat we nu leven in een andere tijd, met een gedemocratiseerd leermeesterschap waarin de hoogleraar niet langer het vanzelfsprekende centrum is. Wat natuurlijk niet uitsluit dat een hoogleraar zich die positie wel weet te verwerven door diens onderwijs, onderzoek en persoonlijkheid.

Maar dat heeft niet langer het automatisme van vroeger.

De keuze tussen die beide opties krijgt op ons Instituut een onverwachte urgentie met het vertrek van het overgrote deel van het bestaande hooglerarenbestand. Nu is het maken van keuzes lang niet altijd aangenaam en makkelijk; en we vermijden keuzes daarom vaak maar al te graag. Er zit veel waarheid in Erich Fromms bekende frase van 'de angst om vrij te zijn'. Maar om Fromms vrijheid kunnen we dit keer niet heen: of men het wil of niet, men moet nu kiezen voor ofwel vasthouden aan de oude, traditionele procedures, ofwel eerst beginnen met een discussie over de toekomst van ons Instituut, om pas daarna te beslissen over wat men met die vacatures het beste doen kan. Waarbij de tweede optie natuurlijk niet uitsluit dat je uiteindelijk toch weer bij de eerste terechtkomt.

Overigens, urgent is die keuze nu al omdat ons Instituut door het vertrek en de pensionering van een aantal medewerkers aan herkenbaarheid naar buiten heeft ingeboet. Het is mij de laatste tijd meer dan eens overkomen dat men mij een beetje meewarig vroeg 'wat wij in Groningen nu eigenlijk precies aan het doen zijn'. Lastige vraag! Niemand draagt er de schuld voordat die vraag nu inderdaad niet zo makkelijk te beantwoorden valt; dat kan niet genoeg beklemtoond worden. Door een samenloop van omstandigheden is het nu een keer zo gegaan. Maar een goede zaak is het niet; en op den duur kan het afbreuk doen aan de goede naam en reputatie van ons Instituut. Om het uit te drukken in een terminologie die veel Groniek-lezers bekend zal zijn: wat we nu vooral nodig hebben, is een 'leergeschiedenis' van ons Instituut.

Het zal duidelijk zijn aan welke van de beide opties ik zelf de voorkeur zou geven!

Mijn tijd bij Groniek

KUNST & Vliegwerk boeken en cd's

Kwaliteitsramsj: o.a.kunst, literatuur, geschiedenis

Klassieke cd's: voor aantrekkelijke prijzen

Naxos, Harmonia Mundi, Erasmus (€7,-)

Plint: poëzieposters, slopen en kaartenmapjes

Oude Kijk in 't Jatstraat 10 9712 EG Groningen Tel. 050-3185681

Athena's Boekhandel

Oude Kijk in 't Jatstraat 42
9712 EL Groningen

telefoon (050) 312 55 93

telefax (050) 313 50 32

email: info@athenas.nl

internet: www.athenas.nl